

VI. DİNÎ YAYINLAR KONGRESİ

-İSLAM, SANAT VE ESTETİK-

(29-30 Kasım-01 Aralık 2013 / İSTANBUL)

Geleneksel Sanatların Modern Dönemde Sergi ve Takdimi

Mehmet Lütfi Şen
Küratör

Bu Sempozyumda “Geleneksen Türk İslam Sanatları” üst başlıklı bir oturumda bu sanatların sergilenmesi ve sanat ilgilileriyle buluşturulması üzerine sunulacak bir tebliğin muhtevasının daha çok teknik önerilerden oluşması beklenmelidir. Ancak üst başlıktan başlayarak bir çok galatı meşhuru içinde barındıran tamamımız, asgari girizgahı daha teorik tartışmalara ayırmamı zorunlu kılıyor. Bu kapsamda öncelikle:

“Geleneksel Türk İslam Sanatları” üst başlığındaki sorunla başlarsam camiamızda bazen “geleneksel” yerine “gelenekli” tabiri da kullanılan bu üst başlık, kanımca problemlidir. Çünkü mefhumu muhalifinden baktığımızda bu başlıkla kastettiğimiz hat, ebru, minyatür, kaatı, tezhip gibi sanat alanları dışında kalan sanatların geleneksel ya da gelenekli olmadığını ima etmiş oluyoruz. Türk şiirinin, Türk Müziğinin ya da her hangi bir sanatın gelenekten yoksun olarak var olması söz konusu olamayacağından bu üst başlığı kullanmanın hatalı olduğunu, bunun yerine bu başlık altında topladığımız sanatları bir başlık altında istif etmekten vazgeçmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Saniyen buradaki konumuz sanatlar ise neyin sanat neyin zanaat olduğu üzerine kafa yorma zorunluluğumuz vardır. Uygulamada falan üstat gibi ebru yapan, filan dönemdeki minyatür ustasının kompozisyonlarını güzelce yeniden resimleyenlere sanatçı deme alışkanlıklarımız var. Oysa bir sanat eserinden bahsedeceksek bu eserin ilgili alanda yapılmış bütün eserlerden farklı ve özgün olması gerektiğinin farkında olmamız gerektiği malumumuz olmalı. Tatbiki öğrenme metotlarıyla ortaya çıkan etütlere sanat eseri ve bunları çalışanlara sanatçı deme yanlışını bir tarafa bırakmamız gerekiyor. Bir geleneğe eklenmek mutlaka öğrenmenin ötesinde o gelenekle hesaplaşmayı ve

geleneğe yenilik getirmekle mümkün olabilir. Geleneği taklit etmenin öğrenme metodu dışında sanatsal bir anlamı olmayacağına bilinciyle hareket etmemiz gerekiyor.

Tabi bütün bu çıkarımları yukarıda ismen saydığım alanların sanat olarak ortaya çıkma çabası içinde değerlendirilmesiyle ilgili. Malum bu alanlar, örneğin ebru, bir kağıt süsleme, renklendirme zanaatıydı ve toplamda kitap zanaatları üst başlığı altında topladığımızda sanata ilişkin olmazları gündeme getirmenin bir anlamı yok. Bütün kıstaslarımız gözümüzde tablolar hâlinde karşımıza çıkan sanat iddiası taşıyan eserler içindir. Örneğin hüsnü hat bu anlamda, önceki dönemlerde de sanatsal bir yaratıyı hep içinde barındırmıştır ama diğer ebru, tezhip gibi alanlar ancak günümüzde sanatsal bir iddiaya kavuşmuşlardır. Şimdi başka bir tebliğin konusu olması gereken ve girizgâh bölümünde zarureten değindiğim bu özet teorik alanı burada bırakarak bu sanatların takdimine ilişkin küratöryel bakış açısının ne olması gerektiğine geçmek istiyorum. Genel kural olarak elbette bir sergi sadece o sergiye mahsus özel bir formülle dizayn edilebilir. Başka bir deyişle küratörlük de bir sanat eseri gibi yaratıcılık gerektirir ve her bir sergi bazı ortalama teknik kriterler dışında tamamen küratörün hazırladığı projeye mahsus sanatsal bakışından doğar. Burada çok genellenmiş ortalama olmazsa olmazlardan bahsedeceğim.

Bir Sanat Eserinin Varlığı:

Bir sanat sergisinden bahsetmek için öncelikle sanatsal yaratıma mazhar olmuş eserler olmalı elimizde. Yani sanatı öğrenmek için yapılmış taklitleri sanat sergisinin teması dışında tutmalıyız. Konseptte göre gerekiyorsa sanatçıları eser yapılmadan önce yönlendirmek de gerekebilir.

Sanat Eserinin Sunulacağı Ortam:

Bir sergi, sergilemeye uygun bir alanda yapılabilir. Sergileme alanı, sergi konumuza göre bazı asgari imkânlarla donatılmış olmalıdır. Öncelikle eserlerin asılacağı düz bir duvar alanına ihtiyacımız var. Bu alan sergi konseptine göre uygun bir renge boyanmış olmalıdır. Kısaca aslında bir atölye araç gereçlerinden olan şövalelere eserleri dizerek sergi yaptığımız yanlışından uzaklaşmamız gerekmektedir. Ayrıca alanda alanı değil de sergilenen eserleri yeter derecede aydınlatacak ışık imkânları olmalıdır.

Sanat Eserlerinin Alanda Konumlandırılması:

Sanat eserleri izleyicilerin sanatsal ilişki kurmalarına imkân verecek bir konseptle alanda düzenlenmelidirler. Bundan kasıt, eserin özgün durumu başkaca özel sergileme gerektirmediği durumlarda, ortalama insan boyu ölçüt alınarak sanat eserinin orta kısmı insanın göz hizasında durmalıdır. Yine bir sergileme mekânında bulunduğumuzun farkında olarak alandaki her bir eserin izleyenler tarafından tek başına algılanabilmesine imkân tanımamız gerekir. Tezhip, minyatür gibi alanlardaki eserlerin çok yakından (ge-

rekirse sergileme alanına büyüteçler konularak) izlenmesine olanak sağlamalıyız. Aynı eserleri birkaç metre uzaktan form olarak algılama imkânını da sergileme metodumuz ve sergileme alanımız sağlamalıdır.

Alanda Yer Alacak Eserlerin Miktarı ve Bilgilendirme Etiketleri:

Ortalama insan zihninin ortalama şartlarda bir sanat sergisine ayırabileceği zaman bellidir. Alanda yer alacak eser sayısı ve bu eserlere ilişkin bilgi etiketlerinde bu gerçeği göz ardı etmemek gerekir. Öncelikle ortalama insan zihninin ilişki kurma sınırlarının üzerinde eser sergilenmemelidir. Örneğin bir sergide yüzlerce eser sunacak olursak o serginin tamamı hiç bir zaman ortalama bir insanın ilişki kurabilme imkânını ıskalamış oluruz. Bir izleyicinin bir anda yüzlerce sanat eseriyle sanatsal alışveriş yapması mümkün olamaz. Eğer sergi konsepti gereği çok esere yer vermek zorundaysak, alanı tematik bölümlenmelerle epizotlara ayırmak doğru bir yöntem olabilir. Bu durumda sergi bölüm bölüm ve belki ayrı zamanlarda izleyici tarafında gezilebilir olur. Sanat eserlerine ilişkin bilgilendirme notlarının yer alacağı etiket yazıları çok kısa olmalıdır. Günümüzde çokça rastladığımız uzun izahların yer aldığı sergilerde izleyiciler bir ansiklopedinin içinde kaybolmuş gibi çaresiz kalmakta, ya bu etiketlerden uzak durarak sergiye ilişkin merakımızdan uzaklaşmakta yada uzun yazılara boğulup eserleri ıskalamaktadır. Konsept gereği uzun bilgi notları gerektiren bir sergi hazırlıyorsak, bu uzun izahları sergi kitapçığına bırakmak en doğrusu olacaktır.

Sanat Eserlerinin Etkileyiciliğini Korumak:

Sergileme alanında sanat eserlerinin doğası gereği etkileyiciliğini korumamız gerekir. Bunun yolu yukarıda sıraladığımız bir çok teknik ayrıntının yanında küratöryel yaratıcılıklarla desteklenmeyle sağlanabilir. Küratör sergiyi izleyen ilgililerin unutamayacakları ve sergi sonrasında karşılayacakları arkadaşlarına anlatmak zarureti duyacakları özel imgeler oluşturabilmelidir. Bunun çağdaş teknolojinin imkânlarını kullanmakla yapılabirliği mümkündür. Örneğin bir ebru sergisinde bütün yukarıdaki prensiplerin yanında bir büyük ekranda sanatın icrası anında doğru ışık, doğru kadraj ve doğru müzik kullanılarak hazırlanmış bir video art çalışması serginin etkisini perçinleyebilecektir.

Sonuç olarak özetlemek gerekirse bir sanat sergisi yukarıdaki kısa teorik ve teknik izahlarını yaptığımıza ilaveten küratöryel bir yaratıcılıkla vücut bulmuşsa, izleyicilere başka hiç bir alanda benzerini edinemeyeceğimiz bir deneyim katar. Gerçek bir sergide eserlerle sanatsal etkileşime geçebilmiş izleyicinin hayatında sergiyi görmeden önce ve sergiyi gördükten sonra olmak üzere fark oluşur. Sanat eserinin varlığı ne kadar önemliyse doğru takdimi de aynı derecede önemlidir.

Oturum Başkanı: Ben teşekkür ediyorum. Az hasarla bitirmiş olduk.

VI. Dinî Yayınlar Kongresi

Söyleyecekleriniz var ama bunlar tabii kaleme alırsanız söyleyemediklerinizi de inşallah kitaplaştığında okuyuculara sunmuş olacağız.

Ben hemen sözü Zeynep Berktaş Hanımefendi'ye vermek istiyorum. Tebliğ konusu: "Günümüzde Klasik Sanat Konulu Eserler ve Okuyucu Kitleleri"

Buyurun.